

ANITA TOMANEK

Biblioteka Śląska w Katowicach

ORCID: 0000-0002-7675-308X

**„Bibliografia regionalna –
między przeszłością a przyszłością”
Sprawozdanie z XLIII Ogólnopolskiego Spotkania
Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy Zarządzie
Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
w Bibliotece Śląskiej w Katowicach¹**

W dniach 5–6 października 2023 roku w Bibliotece Śląskiej w Katowicach (dalej: BŚ) odbyło się XLIII Ogólnopolskie Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dalej: ZG SBP). Temat przewodni tegorocznej konferencji to „Bibliografia regionalna – między przeszłością a przyszłością”. W spotkaniu uczestniczyło niemal 100 pracowników z bibliotek publicznych, pedagogicznych i Biblioteki Narodowej (dalej: BN). Transmisja z konferencji udostępniona została także poprzez serwis internetowy YouTube. W pierwszym dniu skorzystało z tej możliwości 250 osób, w drugim ponad 130.

¹ Zmieniony tekst sprawozdania zob. A. Tomanek, *Bibliografia regionalna – między przeszłością a przyszłością*, „Bibliotekarz” 2024, nr 1, s. 29–32.

Spotkanie rozpoczęła, w imieniu Dyrektora Biblioteki Śląskiej dr. Artura Madalińskiego, wicedyrektorka BŚ dr Agnieszka Magiera oraz przewodnicząca Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP Marzena Przybysz. Pierwszy dzień poświęcony był, zgodnie z tematem konferencji, przeszłości i terażniejszości bibliografii. Jako pierwsza głos zabrała dr Agnieszka Magiera, która opowiedziała o jubileuszu 100-lecia istnienia księżnicy – najpierw Biblioteki Sejmu Śląskiego, potem Śląskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Piłsudskiego, po II wojnie światowej – Śląskiej Biblioteki Publicznej i ostatecznie, od 1952 r., Biblioteki Śląskiej. Przedstawiła historię instytucji i jej działalność do wybuchu II wojny światowej, a następnie mówiła o zabezpieczaniu księgozbiorów po wojnie. Zaprezentowała pracę poszczególnych działów bibliotecznych na przestrzeni lat, a także najważniejsze kierunki działania BŚ obecnie.

Dr Agnieszka Magiera

Fot. Ryszard Latusek

Jako drugi wystąpił profesor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy dr hab. Zdzisław Gębołyś, który przedstawił niemieckie bibliografie śląskie do 1945 roku. Dokonał przeglądu kilkudziesięciu bibliografii, dzieląc je na kilka okresów, w których powstawały. Pierwszy dotyczył lat 1731–1892; drugi – lat 1892–1918, a nawet do 1922 roku, kiedy to zaczęły powstawać systematycznie niemieckie bi-

Dr hab. Zdzisław Gębołyś

Fot. Ryszard Latusek

biografie śląskie, a największe zasługi w tym obszarze położył ośrodek wrocławski; trzeci – lat 1918–1945. Przybliżył też sylwetki osób zaangażowanych w działalność bibliograficzną, którymi byli m.in.: Joseph Partsch, Heinrich Nentwig, Hans Jessen i Hans Bellée, a także wymienił instytucje wspierające: Verein für Geschichte Schlesien oraz Historische Kommission für Schlesien. Dokonał oceny jakościowej niemieckich bibliografii: zakresu, zasięgów (chronologicznego, terytorialnego, formalno-wydawniczego, formalno-piśmienniczego, językowego i autorskiego), doboru i selekcji jakościowej materiału bibliograficznego, kompozycji układu zrzębu głównego i aparatu pomocniczego oraz zastosowanego opisu bibliograficznego.

Następnie głos zabrał Andrzej Prządka z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach. Zaprezentował wybrane publikacje dotyczące historii regionu siedleckiego wydane po 2013 roku, a wśród nich zarówno wydawnictwa zwarte, jak i ciągłe. Omówił *Bibliografię Siedlec i Powiatu Siedleckiego* wydawaną w latach 2001–2018 i publikowaną od 2019 roku *Bibliografię Miasta Siedlec*, a także ukazujące się lokalnie czasopisma (m.in. „Historia i Świat”, „Officina Historiae”, „Rocznik Stanisławowski”, „Rocznik Liwski”) i wydawnictwa zwarte związane z tematyką religijną, sztuką, biografistyką, a także pożarnictwem i sportem. Przybliżył historię Siedlec i okolicznych miejscowości, tematykę powstań narodowych oraz II wojny światowej i najnowszą historię związaną z Ziemią Siedlecką.

Andrzej Prządka

Fot. Ryszard Latusek

Bibliografie Sądeckizny zaprezentowała w swoim obszernym wystąpieniu Katarzyna Nazim z Działu Zbiorów Regionalnych i Zabytkowych Sądeckiej Biblioteki Publicznej w Nowym Sączu. Przybliżyła prawie 70-letnią historię prac nad bibliografią na tym terenie. Omówiła system informacji o Sądeckizynie, na który składają się: pierwsze zestawienia publikowane w „Roczniku Sądeckim”, *Bibliografia Ziemi Sądeckiej* Władysławy Lubasiowej (Nowy Sącz 1966), kartoteka przygotowana przez Stanisława Chrzastowskiego, katalogi „Sandecjana”, wydane drukiem tomy „Bibliografii województwa nowosądeckiego” za lata 1982, 1990–1994, a także wydane lub dostępne w formie baz elektronicznych roczniki „Bibliografii powiatu nowosądeckiego” za lata 1999–2007 oraz „Materiały do bibliografii Sądeckizny” za lata 1999–2009. Obecnie bibliografia dostępna jest w postaci bazy elektronicznej i liczy ponad 55 tysięcy rekordów dotyczących Ziemi Sądeckiej, które wprowadzane są przez różne biblioteki. Baza jest częścią Bibliografii Małopolski – systemu bibliografii regionalnych skupiających biblioteki Małopolski i województwa małopolskiego. Ze względów organizacyjnych wystąpienie Anity Tomanek przełożone zostało na zakończenie pierwszego dnia obrad.

Katarzyna Nazim

Fot. Ryszard Latusek

W kolejnym panelu wygłoszone zostały trzy komunikaty. O historii i planach bibliografii regionalnej Bielska-Białej i powiatu bielskiego opowiedziała nowa kierowniczka Działu Informacyjno-Bibliograficznego i Zbiorów Regionalnych Książnicy Beskidzkiej, Dorota Jasek. Bibliografia tego regionu druko-

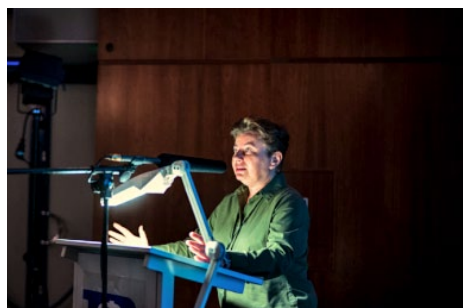

Dorota Jasek

Fot. Ryszard Latusek

wana była w latach 1979–2008 i w całości dostępna jest w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (ŚBC). Od 2009 roku opracowywana jest wyłącznie w bazie komputerowej, w systemie komputerowym Patron. Baza obecnie liczy 16 200 rekordów. Joanna Filipiak ze Stacji Biblioteka Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rudzie Śląskiej przybliżyła bibliografię adnotowaną „Śląsk literacki”, która prowadzona jest od 2015 roku wyłącznie w formie elektronicz-

nej bazy, zamieszczonej na stronie MBP. Pomysł prowadzenia bazy wiąże się z corocznie organizowanymi targami książki śląskiej Fest Literacki „Kakauszale”. Odnotowywane są książki o Śląsku, po śląsku i przez Ślązaków napisane. Początkowo uwzględniane były wyłącznie te, które wystawiano na targach, a obecnie baza uzupełniana jest o publikacje wyszukiwane w innych katalogach (m.in. Biblioteki Śląskiej i wydawców regionalnych). Ostatni komunikat wygłosiła bibliotekarka z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Dąbrowie Górniczej (MBP DG), Agnieszka Kowalska omówiła zakres prac nad zbiorami regionalnymi. Przybliżyła problemy związane z cyfryzacją zbiorów i udostępnianiem materiałów, które objęte są prawami autorskimi. Zaprezentowała wielokrotny dostęp do jednej publikacji z różnych adresów wydawniczych (np. link do MBP DG, ŚBC i ISSUU), które zamieszczane są w elektronicznym katalogu bibliotecznym. Przedstawiła projekt bazy, jaką zamierza biblioteka stworzyć dla dokumentów życia społecznego. Byłaby ona za-

Joanna Filipiak

Fot. Ryszard Latusek

Agnieszka Kowalska

Fot. Ryszard Latusek

silana materiałami wytworzonymi przez księżnicę oraz instytucje kulturalne Dąbrowy Górniczej, z którymi Biblioteka nawiązała współpracę i podpisała umowy (Muzeum Miejskie Sztygarka i Pałac Kultury Zagłębia).

Jako ostatnia tego dnia głos zabrała Anita Tomanek – kierowniczką Działu Zbiorów Śląskich Biblioteki Śląskiej. Przybliżyła historię działań bibliograficznych w Bibliotece Śląskiej, które rozpoczęły się w księżnicy już w 1933 roku, ze szczególnym uwzględnieniem „Wykazu Literatury Bieżącej o Śląsku” (za lata 1936–1939) oraz nawiązanej współpracy z Instytutem Bibliograficznym w Warszawie. Następnie omówiła działania powojenne, a wśród nich: „Bibliografię Śląska” (za lata 1960–1989), kartotekę bibliografii województwa katowickiego (za lata 1990–1998), „Bibliografię Województwa Śląskiego” (1999–) oraz „Bibliografię Bieżącą Województwa Śląskiego” (2006–). Zaprezentowała funkcje systemu Prolib, jakie wykorzystywane są w pracach bibliograficznych. Obecnie bibliografia dostępna jest wyłącznie w postaci bazy elektronicznej i liczy 153 408 rekordów. Przedstawiła także prace wykonywane w Dziale Zbiorów Śląskich, w których uczestniczą bibliografki (obsługa czytelnicy, kwerendy, wystawy, praca nad wzorcowym katalogiem elektronicznym zbiorów regionalnych).

Anita Tomanek

Fot. Ryszard Latusek

Pierwszy dzień, w ramach promocji regionu, zakończyły wycieczki. Część osób skorzystała z wyjazdu do Kopalni Guido w Zabrze, gdzie zjechali tzw. szolą górniczą na poziom 320 m (100 pięter w dół!), zapoznali się z historią górnictwa, pracą górników, mieli możliwość pokonania części trasy podwieszaną kolejką elektryczną. Druga grupa przeszła do Muzeum Śląskiego w Katowicach, gdzie wraz z przewodniczką zwiedziła wystawy, a wśród nich ekspozycję „Skond my som? Czyli historia i kultura Górnego Śląska w pigułce”.

Ze względu na przeprowadzane remonty nie było możliwości zwiedzenia całej Biblioteki Śląskiej, więc drugi dzień obrad uczestnicy rozpoczęły od wycieczki do Działu Zbiorów Śląskich, po którym oprowadzała kierowniczką działu – Anita Tomanek. Następnie przeszli do Instytutu Mediów Cyfrowych „Digitalium” Biblioteki Śląskiej, gdzie kierownik dr Remigiusz Lis opowiedział o historii działu, realizowanych projektach, wykorzystywanym sprzęcie oraz współpracy z ponad 70. instytucjami, które są uczestnikami ŚBC. Duże zainteresowanie wzbudziła praca wolontariuszy w ramach Społecznej Pracowni Digitalizacji. Następnie rozpoczęły się obrady. Drugi dzień, zgodnie z tytułem konferencji, poświęcony był przyszłości – nowym technologiom i rozwiązaniom stosowanym w pracach bibliotecznych i bibliograficznych.

Jako pierwszy z referatem „Cyfrowy kontekst bibliografii” wystąpił dr Remigiusz Lis. Przedstawił znaczenie bibliografii w informacyjnym potencjale bibliotek, wykazując jej nadrzędną rolę nad katalogiem bibliotecznym ze względu na dostarczenie użytkownikowi wyselekcjonowanych informacji. Ponadto omówił nową wersję ŚBC, która zapewni doskonałą selektywność systemu informacyjnego. Dostępne w niej będą nowe funkcje, które poprawią zarówno jakość, jak i szybkość wyszukiwania. Przypomniał działanie Regionalnego Klastra Informacyjnego (powstał w 2013 roku), czyli niezależnie rozwija-

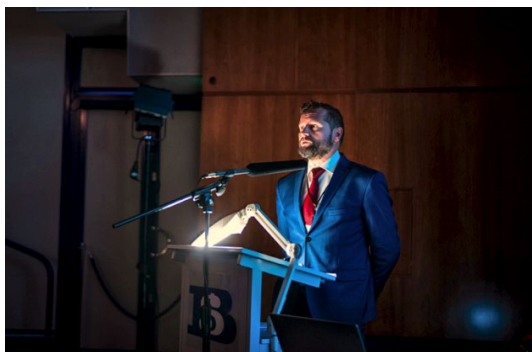

Dr Remigiusz Lis

Fot. Ryszard Latusek

nym, lecz powiązanych ze sobą multimedialnych serwisów sieciowych tworzonych głównie przez BŚ (katalog, baza bibliograficzna, Encyklopedia Województwa Śląskiego, platforma edukacyjna województwa śląskiego Eduś, Internetowy Słownik Geograficzno-Historyczny GeoHist i in.). Na koniec opowiedział o nowo powstałym agregatorze „Ariadna”, który będzie zbierał w jednym wyniku wyszukiwawczym informacje ze wszystkich powiązanych serwisów sieciowych. Agregator obecnie wypełniany jest danymi, ale można już z niego korzystać. Jest dostępny na stronie <https://www.ariadna.bs.katowice.pl>.

Następnie głos zabrał Wojciech Kowalewski z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, który zastanawiał się nad bibliografią regionalną w kontekście wyzwań współczesności. Omówił problemy, z jakimi obecnie stykają się bibliografowie: nadmiar informacji zarówno w materiałach drukowanych, jak i w sieci www, odpowiednia selekcja i dobór wartościowych treści, ocena i weryfikacja źródeł, klasyfikowanie informacji, brak deskryptorów o treści lokalnej, zmiana przepisów opracowania zasobów. Zauważył potrzebę zmian, gdyż zmieniają się potrzeby użytkowników i narzędzia, jakimi się posługują. Bibliografie muszą nadążać za rozwojem technologicznym

Wojciech Kowalewski

Fot. Ryszard Latusek

– bazy powinny być dostępne w smartfonach, dobre pozycjonowanie bibliografii w Google może spowodować większe zainteresowanie użytkownika, potrzebna

jest rewizja słownictwa w charakterystykach rzeczowych, by posługiwały się tym samym językiem, jakiego używają czytelnicy. Zwrócił uwagę na potrzebę digitalizacji zbiorów, która nie tylko służy zachowaniu treści dla następnych pokoleń, ale zabezpiecza same zbiory, które ulegają zniszczeniu. Ważne jest także ich udostępnianie, co wzbogaci zasoby internetu i da asumpt do rozwoju czytelnictwa.

Po przerwie i prezentacjach komercyjnych wystąpili przedstawiciele firm tworzących oprogramowania dla bibliotek i oferujących rozwiązania służące bibliografom. Krzysztof Henne, przedstawiciel firmy Sygnity Business Solutions, w wystąpieniu „O-Cal od zapomnienia. «Przemyt» w PROLIB INTEGRO” omówił program i potrzebę szerszego rozpropagowania bibliografii jako baz wyselekcjonowanych i bardzo ważnych dla informacji lokalnej. Wraz z Gabriellą Koziarz-Frosztęgą przeprowadzili i zinterpretowali ankietę dotyczącą użytkowania bazy REGA. Okazało się, że o ile w bibliotekach wojewódzkich korzysta się z bibliografii, o tyle w miejskich zainteresowania tą dziedziną nie ma. Zauważył, że warto rozpocząć współpracę z Biurem Promocji Miasta oraz lokalnymi przewodnikami i pasjonatami regionu, którzy o istnieniu baz bibliograficznych nie wiedzą i dlatego z nich nie korzystają, a co za tym idzie – także ich nie promują. Z kolei Jakub Salamon, przedstawiciel firmy Trzecia Strona Sp. z o.o., zaprezentował system BIBLIOGRAFIA, który działa w chmurze obliczeniowej i dostarczany jest

Krzysztof Henne

Fot. Ryszard Latusek

Jakub Salamon
Fot. Ryszard Latusek

wraz ze zintegrowanym katalogiem (OPAC) w oparciu o format MARC21. W programie można załączać i przechowywać dodatkowe pliki (załącznik z treścią zgodnie z prawami autorskimi, materiał ikonograficzny, filmy), stworzone są formu-

larze do opracowania zbiorów. Można prowadzić opracowanie kooperatywne, a także wymieniać rekordy między bibliotekami.

Ostatni referat wygłosiła Anna Kubica z Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej (IBR BŚ), która przybliżyła zebranych realizowane w dziale projekty cyfrowe EWoŚ, Eduś i Geohist. IBR BŚ, tworząc serwisy, generuje powiązania pomiędzy wszystkimi projektami a ŚBC i innymi materiałami cyfrowymi. Ta sieć powiązań i odwołań ma się wzajemnie dopełniać w celu rozszerzenia informacji. Encyklopedia Województwa Śląskiego (EWoŚ) jest łatwo dostępnym, interdyscyplinarnym, naukowym wydawnictwem encyklopedycznym z zakresu wiedzy o regionie. Omówiono zasady doboru i budowy haseł, podkreślając, że przed publikacją podlegają one recenzji naukowej. Od 2016 roku portal odwiedziło ponad 1 100 000 użytkowników. Platforma edukacji regionalnej województwa śląskiego (Eduś) skierowana jest do uczniów ostatnich klas szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz nauczycieli. Przedstawia zagadnienia z obszaru kilku dyscyplin naukowych, wykraczając poza obowiązującą aktualnie podstawę programową nauczania poszczególnych przedmiotów. Omówiona została budowa lekcji, oznaczenia i powiązania. Portal działa od 2011 roku, a tylko w 2022 roku odwiedziło go 56 000 użytkowników. Ostatni projekt to Internetowy Słownik Geograficzno-Historyczny GEOHIST. Podstawowym jego zadaniem jest udostępnianie danych statystycznych – współczesnych i historycznych – województwa śląskiego z lat 1749, 1870, 1910, 1930, 1946, 1950, 1960, 1980, 2002. Wśród wyników zaznaczono odniesienia do kolekcji miejscowości utworzonych w ŚBC.

Anna Kubica

Fot. Ryszard Latusek

W czasie poświęconym na dyskusję i sprawy bieżące zespołu Beata Górczyńska z Biblioteki Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie przedstawiła założenia współpracy, finansowania i realizacji projektu „Dziedzictwo ikonograficzne wsi polskiej”. Spotkanie zamknęły wicedyrektorka Biblioteki Śląskiej dr Agnieszka Magiera, przewodnicząca Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej Marzena Przybysz oraz organizatorka Anita Tomanek, dziękując za liczne przybycie i aktywny udział w konferencji.

Beata Górczyńska

Fot. Ryszard Latusek

Spotkanie w Katowicach było przydatne i kształcące. Stało się okazją do wymiany poglądów i doświadczeń, poznania nowych, ciekawych i kreatywnych metod działalności oraz zachętą do poszerzenia i wzbogacenia własnego warsztatu pracy. Szczególnie jaskrawo zarysowały się wyzwania, jakie stoją przed bibliografami. Co zrobić, by ich praca była zauważalna dla użytkowników? Jaka przyszłość ich czeka? Czy w dobie agregatorów ich praca będzie jeszcze potrzebna? A może wyszukiwarki internetowe będą dla użytkowników wystarczającym narzędziem do wyszukiwania informacji? Obecnie istnieje wiele alternatywnych źródeł informacji i zasobów dostępnych online, które mogą zastąpić tradycyjne bibliografie, ale czy zawarte w nich treści są wiarygodne? Niewątpliwie żmudna praca bibliografów jest potrzebna ze względu na konieczność gromadzenia rzetelnych, wyselekcjonowanych informacji. Z bazami bibliografii regionalnych trzeba jednak „wyjść” do użytkowników. Muszą stać się elementem tkanki sieci www i być konkurencyjne wobec innych źródeł informacji. Powinny być dobrze pozycjonowane, by były widoczne zarówno w mediach społecznościowych, jak i wyszukiwarkach (np. Google), posługiwać się językiem prostym (nie fachowym), zrozumiałym dla użytkowników, zawierać linkowanie do baz pełnotekstowych. Muszą stać się miejscem, w którym użytkownicy szybko i łatwo znajdą wiarygodne materiały o regionie. Jak wynikało z podsumowania konferencji – w bibliografie warto inwestować, ponieważ dobry i sprawny bibliograf w bibliotece to osoba, która pracuje dla dobra nie tylko instytucji, ale też całej społeczności lokalnej. Należy mieć nadzieję, że bibliografia regionalna przetrwa – zapewne cyfrowa, ale jednak niezastąpiona.

Uczestnicy konferencji

Fot. Ryszard Latusek